

จากอวสานถึงเริ่มใหม่: ยุคพระศรีอารียเมตไตรย ในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส

ภัทรพล แสงเงิน^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาเรื่องสัจธรรมกลับและยุคพระศรีอารียเมตไตรยในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส โดยศึกษาเปรียบเทียบกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ๔ ฉบับ คือ ๑. พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค จักกวัตติสูตร ๒. คัมภีร์พระอนาคตวงศ์ ๓. คัมภีร์อมตธรรมา ฎีกาอนาคตวงศ์ และ ๔. คัมภีร์พระสาวกนิพพาน ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหาของเรื่องสัจธรรมกลับและยุคพระศรีอารียเมตไตรยในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีความคล้ายคลึงกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องสัจธรรมกลับซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญที่จะเกิดขึ้นเมื่อสิ้นยุคของพระพุทธเจ้าโคตม และการลงมาอุบัติของพระศรีอารียเมตไตรยและพระยาสังขจักษมหาจักรพรรดิราชยังคงเป็นความเชื่อที่ปรากฏในวรรณกรรมไตรภูมิสมัยอยุธยาอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: พระศรีอารียเมตไตรย, ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส

^๑ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก.

From the End to Begin: The Era of Ariyamettraiya Buddha in the National Library of Paris Edition of Traiphum

Phakphon Sangngern^๒

Abstract

This article aims to investigate the Satthantaragalpa story and the era of Ariyamettraiya Buddha in the National Library of Paris edition of Traiphum by comparison with four Buddhism scriptures: Phra Tripitaka Cakkawattisutti; Anakghatawangsa Scripture; Amatarasadhara Tika Anagatawangsa; and Phra Sawaka Nibbhan Scripture. The study found that the Satthantaragalpa story and the era of Ariyamettraiya Buddha in this version of Traiphum were very similar with Buddhism scripture. This shows that belief in the Satthantaragalpa story, which is the most important story at the end of Gotama Buddha period and the birth of Ariyamettraiya Buddha and the emperor, Sankhachak, is a belief that can be found in the Ayutthaya Traiphum.

Keywords: Ariyamettraiya Buddha, The National Library of Paris edition of Traiphum

---

^๒ Lecturer, Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Science, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok.

บทนำ

เมื่อศาสนาของพระพุทธเจ้าโคดม พระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันมีอายุครบ ๕,๐๐๐ ปี จะบังเกิดเหตุการณ์สัตถันตรกัลป์^๑ คือ เหตุการณ์ที่มนุษย์ฆ่าฟันกันด้วยอาวุธเป็นเวลา ๗ วัน ๗ คืน (สัตถะ หมายถึง อาวุธ, อันตรกัลป์ หมายถึง ระหว่างกัลป์) มนุษย์ผู้มีปัญญาจะไปหลบซ่อนตามป่าเขาเพียงลำพัง ยุคนั้นมนุษย์จะมีอายุขัยเพียง ๑๐ ปี เมื่อมนุษย์มีอายุ ๕ ปีจะสมรสเป็นสามีภรรยา กัน ศีลธรรมในจิตใจเสื่อมทรามลงจนถึงที่สุด ต่างกระทำความกรรมหยาบช้า อุกุศลกรรมมถ ๑๐ ประการ คือ

กายกรรม ๓ คือ ๑. การทำลายชีวิต ๒. ถือเอาของที่เขามาได้ให้ ๓. ประพฤติผิดในกาม วชิกรรม ๔ คือ ๔. พุดเท็จ ๕. พุดส่อเสียด ๖. พุดคำหยาบ ๗. พุดเพื่อเจ้าอโมโกรม ๓ คือ ๘. ละเมอบคยจ้องอยากได้ของเขา ๙. คิดร้ายเขา ๑๐. เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑: ๔๗๑-๔๗๒)

การทำนาจารโดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นบิดา มารดา ญาติพี่น้องเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ปรากฏในวรรณคดีพระพุทธศาสนาหลายแห่ง อาทิ **พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค** จักกวัตติสูตร อันเป็นพระสูตรที่ว่าด้วยการสิ้นยุคศาสนาพระพุทธเจ้าโคดม พระมาลัยคำหลวง มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกิดสัตถันตรกัลป์ และการบำเพ็ญบุญเพื่อให้ได้ไปเกิดในยุคของพระศรีอารยเมตไตรย และ**คัมภีร์พระอนาคตวงศ์** ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในอนาคตกาลและการลงมาอุบัติของพระพุทธเจ้า ๑๐ พระองค์ในอนาคต เป็นต้น หลังจากเกิดเหตุการณ์นี้มนุษย์ที่

---

^๑ เป็น ๑ ใน ๓ สาเหตุการสิ้นชีวิตของมนุษย์ในระหว่างกัลป์ สัตถันตรกัลป์เกิดจากสัตว์มีโทษแรงกล้า อีก ๒ ข้อที่เหลือคือ ทูพพิชขันตรกัลป์ (สัตว์โลกสิ้นชีวิตด้วยความอดอยากอาหารเกิดจากสัตว์มีโทษแรงกล้า) และโรคนันตรกัลป์ (สัตว์โลกสิ้นชีวิตด้วยโรคภัยต่าง ๆ เกิดจากสัตว์มีโรคแรงกล้า) การเกิดเหตุการณ์เหล่านี้ล้วนเกิดจากกรรมของสัตว์ทั้งปวง (กรมศิลปากร, ๒๕๒๐: ๘๒-๘๓) กัลป์หมายถึง กาลกำหนด ระยะเวลาโดยประมาณของกัลป์ คือ เปรียบด้วยภูเขาหินกว้าง ยาว สูง ๑ โยชน์ทุก ๆ ๑๐๐ ปี มีคนนำผ้าละเอียดมาลูบก่อนหินนั้นจนกว่าภูเขาหินนั้นจะสึกหรือไปทั้งหมด กัลป์ มี ๔ ประเภท คือ ๑. มหากัลป์ หมายถึง กัลป์ใหญ่ ๒. อสงไขยกัลป์ หมายถึง กัลป์อันนับเวลาไม่ได้ ๓. อันตรกัลป์ หมายถึง กัลป์ในระหว่าง และ ๔. อายุกัลป์ หมายถึง กำหนดอายุของสัตว์จำพวกนั้น ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑: ๑๐-๑๑).

รอดชีวิตจากการไปหลบซ่อนตามป่าเขาได้หมั่นบำเพ็ญกุศลกรรมบท ๑๐ ประการ^๔ อันเป็นปัจจัยให้ลูกหลานของมนุษย์เหล่านั้นมีอายุขัยเจริญขึ้นไปจนถึงอสงไขย^๕ แล้วลดลงมาเหลือ ๘๐,๐๐๐ ปี สมเด็จพระศรีอาริยเมตไตรยพระพุทธเจ้าและพระยาสังฆคัมภีร์จักรพรรดิราชจะลงมาอุบัติพร้อมกันในช่วงพุทธวิป ในกาลนั้นชมพูทวีป จะเต็มไปด้วยความบริบูรณ์ผาสุกทุกประการ

การอธิษฐานให้ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริยเมตไตรยปรากฏในวรรณกรรมหลายแห่งตั้งแต่สมัยสุโขทัย ได้แก่ จารึกหลักที่ ๓ (จารึกนครชุม) ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๖๐-๖๒ “ถ้าผู้ใดต้องการไปเกิดในยุคของพระศรีอาริยเมตไตรยในอนาคตกาลให้บูชาพระสกุ๊ปเจดีย์หรือพระศรีมหาโพธิ...” (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕: ๕๐) จารึกหลักที่ ๙ ก. (จารึกวัดสระศักดิ์) บรรทัดที่ ๓๔-๓๕ ว่า “...นายสรศักดิ์ไหว้คำนับจารึกสิ้นกัลปาวสานขอให้ข้าและท่านทั้งหลายชวนชววยทำ (กิจ) ใน (พุทธศาสนา) จะปรารถนาทันพระศาสนาของพระโพธิสัตว์ศรีอาริยเมตไตรยทุกชาติ” (กรมศิลปากร, ๒๕๑๕: ๑๖๑) ไตรภูมิภคินาว่า “ผู้ใดปรารถนาพระนิพพานให้ฟังพระไตรภูมิภคินาด้วยใจศรัทธาและไม่ประมาทก็จะได้พบ ได้ไหว้ ได้ฟังธรรมพระศรีอาริยเมตไตรยที่จะมาตรัสรู้ในอนาคตกาล” (กรมศิลปากร, ๒๕๓๕: ๒๙๕) แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อเรื่องยุคพระศรีอาริยเมตไตรยยังคงปรากฏมาตั้งแต่สมัยอดีตกาล

ลักษณะเด่นของไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส

ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส เป็นวรรณกรรมไทยที่พบต้นฉบับที่หอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส บันทึกด้วยอักษรไทยย่อ ภาษาไทยคำประพันธ์ชนิดร้อยแก้ว สันนิษฐานว่า “เป็นวรรณกรรมสมัยอยุธยา และน่าจะอยู่ในยุคสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช” (ภัครพล แสงเงิน, ๒๕๕๗: ๖๗) เนื่องจากในยุคนี้สยามมีการติดต่อกับชาติตะวันตกมากที่สุดยุคหนึ่งของประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา ไตรภูมิฉบับนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างโลกทั้งคติทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พรหมลงมกัณจวันดิน กำเนิดมนุษย์ พระอาทิตย์ พระจันทร์

---

^๔ หมายถึง เว้นจากอกุศลกรรมบททั้ง ๑๐ ข้อ

^๕ อสงไขย คือ จำนวนเวลาที่นับไม่ได้

สรรพสิ่งในโลก เรื่องพระพุทเจ้า ๕ พระองค์ในภัทรกัลป์ เป็นต้น ส่วนคติทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ พระบรมสวรสร้างโลกและจักรวาล มหาพรหมเทพราชสร้างเทวดา^๖ เรื่องรามเกียรติ์^๗ เรื่องเกษียรสมุทร เป็นต้น

เหตุการณ์สัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยมตไตรยที่ปรากฏอยู่ในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสเริ่มเนื้อหาจากหลังสิ้นยุคของพระพุทเจ้าโคดม จะเกิดเหตุการณ์ฆ่าฟันกันระหว่างมนุษย์ทั้งหลาย แล้วอายุมนุษย์จะเพิ่มขึ้นไปถึงอสังขัยและลดลงมาเหลือ ๘๐,๐๐๐ ปี ในกาลนั้นพระศรีอาริยมตไตรยและพระยาสังข์จกมหาจักรพรรดิราช ลงมาอุบัติพร้อมกัน พิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏเบื้องต้นพบว่า ใจความหลักครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งน่าสนใจศึกษาว่า ในไตรภูมิสมัยอยุธยา นั้นมีความเชื่อเรื่องเหตุการณ์สัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยมตไตรยปรากฏอยู่ด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงใช้คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์สัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยมตไตรยมาใช้ในการเปรียบเทียบเนื้อหา คือ

๑. พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค จักกวัตติสูตร พระสูตรสำคัญ

ในพระไตรปิฎกเมื่อครั้งพระพุทธองค์ทรงประทับ ณ เมืองมาตุลา แคว้นมคธ โดยพระองค์ทรงกล่าวถึงเรื่องของพระเจ้าจักรพรรดิราช สาเหตุแห่งความเจริญและเสื่อมของอายุขัยมนุษย์ การเกิดสัตถันตรกัลป์ และยุคพระศรีอาริยมตไตรย

๒. คัมภีร์พระอนาคตวงศ์ ผู้แต่งคือ พระมหากัสสปเถระ แต่งเมื่อประมาณ

พุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ มีเรื่องราวเกี่ยวกับยุคพระศรีอาริยมตไตรย พระพุทเจ้าองค์ที่ ๕ ในภัทรกัลป์นี้ซึ่งจะลงมาตรัสรู้ต่อจากพระพุทเจ้าองค์ปัจจุบัน คือ พระสมณะโคดม โดยคัมภีร์อนาคตวงศ์เป็นหนึ่งในคัมภีร์ที่พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ทรงอ้างถึงในบานแพนทของไตรภูมิภูคา

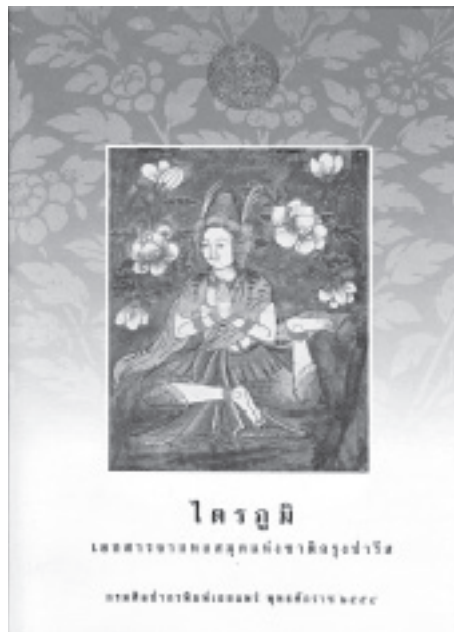
---

^๖ โปรดอ่านเพิ่มเติมในบทความเรื่อง ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส: การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรื่องมหาพรหมเทพราชทอดเลขกับตำนานของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู. วารสารดำรงวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙) หน้า ๑๗๗-๑๙๖.

^๗ โปรดอ่านเพิ่มเติมในบทความเรื่อง ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส: ความสัมพันธ์กับรามเกียรติ์. วารสารดำรงวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖) หน้า ๑๕๓-๑๗๔.

๓. **คัมภีร์อมตรสธารา** ฎีกาอนาคตวงศ์ ผู้แต่งคือ พระอุปติสสะเถระ “ฎีกา หมายถึง ปกรณ์ที่พระอาจารย์ทั้งหลายในภายหลัง แต่งแก้หรืออธิบายเพิ่มเติม อรรถกถา” (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑ : ๙๓) อมตรสธารา ฎีกาอนาคตวงศ์ แต่งขึ้นเพื่ออธิบายอมตรสธารา อรรถกถา อนาคตวงศ์ อมตรสธารา ฎีกาอนาคตวงศ์ที่นำมาใช้ศึกษาในบทความนี้มาจากยุคพระศรีอาริย์เมตไตรยในไตรภูมิโลกวิณีจกยกถาของพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) เพราะมีการอ้างถึงคัมภีร์ดังกล่าว

๔. **คัมภีร์พระสาวกนิพพาน** เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่วาดด้วยประวัติของมหาสาวกองค์ต่าง ๆ ในยุคพุทธกาลตั้งแต่เริ่มปรารถนาสาวกภูมิจนถึงนิพพาน มีเนื้อหาคล้ายคลึงกับมหาปรินิพพานสูตร โดยกล่าวถึงสาวกองค์สำคัญ ได้แก่ พระกัจจายนเถระ พระมหากัสสปเถระ พระอานนท์เถระ เป็นต้น หนังสือไม่ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาชัดเจนแต่พอสรุปได้ว่าเป็นคัมภีร์เก่าแก่คัมภีร์หนึ่งที่มีเรื่องราวเนื่องด้วยประวัติมหาสาวกที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา

ภาพปกหนังสือไตรภูมิ เอกสารจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส
กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่พุทธศักราช ๒๕๕๔

**การเปรียบเทียบสัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยเมตไตรยในไตรภูมิฉบับ
หอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา**

ผู้ศึกษาใช้คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามาเปรียบเทียบกับเนื้อหาเรื่อง
สัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยเมตไตรยที่ปรากฏในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติ
กรุงปารีสเพื่อแสดงให้เห็นถึงความคล้ายคลึงหรือต่างกัน โดยใช้วิธีสังเขปเนื้อหา
ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ เหตุการณ์สัตถันตรกัลป์

ตอน	ไตรภูมิฉบับ หอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส	พระไตรปิฎก จกกวัตติสูตร	พระอนาคตวงศ์
๑. เมื่อศาสนา พระพุทธเจ้า โคตมมีอายุครบ ๕,๐๐๐ ปี	ผู้คนทั้งหลายไม่ ละอายต่อบาป เสพ กามซึ่งกันและกัน ไม่เว้นแม้แต่ญาติ พี่น้องตนเอง มนุษย์ มีอายุชั้ย ๑๐ ปี เมื่อ มีอายุ ๕ ปีจะสมรส เป็นสามีภรรยา และจะเกิดสัตถันตร กัลป์เป็นเวลา ๗ วัน	ผู้คนทั้งหลายไม่ ละอายต่อบาป เสพ กามซึ่งกันและกัน ไม่เว้นแม้แต่ญาติ พี่น้องตนเอง มนุษย์ มีอายุชั้ย ๑๐ ปี เมื่อ มีอายุ ๕ ปีจะสมรส เป็นสามีภรรยา และจะเกิดสัตถันตร กัลป์เป็นเวลา ๗ วัน	ผู้คนทั้งหลายไม่ ละอายต่อบาป เสพ กามซึ่งกันและกัน ไม่เว้นแม้แต่ญาติ พี่น้องตนเอง มนุษย์ มีอายุชั้ย ๑๐ ปี เมื่อ มีอายุ ๕ ปีจะสมรส เป็นสามีภรรยา และจะเกิดสัตถันตร กัลป์เป็นเวลา ๗ วัน

ตารางที่ ๑ เหตุการณ์สำคัญรัตนโกสินทร์ (ต่อ)

ตอน	ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส	พระไตรปิฎก จักรวรรดิอัสสุร์
๒. ปัจจัยที่ทำให้ อายุขัยของ มนุษย์เพิ่มขึ้น	คนที่รอดจากสัตถันทรกาลปี ต่างพากันสมาทานกุศลกรรม- บถ ๑๐ ประการ อายุขัยของ ลูกหลานคนเหล่านั้นจึงเพิ่มขึ้น เรื่อย ๆ จนถึงอสงไขย (ชื่อ เมืองเปลี่ยนตามอายุขัยของ มนุษย์ คือ ๑๐๐,๐๐๐ ปี=มัดทุม อสงไขย=มณฑาร)	คนที่รอดจากสัตถันทรกาลปี ต่างพากันสมาทานกุศลกรรม- บถ ๑๐ ประการ อายุขัยของ ลูกหลานคนเหล่านั้นจึงเพิ่มขึ้น เรื่อย ๆ จนถึง ๘๐,๐๐๐ ปี
๓. ปัจจัยที่ทำให้ อายุขัยมนุษย์ ลดลง	มนุษย์ประมาทในธรรม ทำ อกุศลกรรม ๑๐ ประการ อายุ จึงลดลงมาเหลือ ๘๐,๐๐๐ ปี เมืองมณฑารเปลี่ยนชื่อเป็น เกตุมดี	เมื่อมนุษย์มีอายุขัย ๘๐,๐๐๐ ปี เมืองพาราณสี มีชื่อว่า เกตุมดี
๔. การอุปติของ พระเจ้าจักรพรรดิ- ราชเมืองเกตุมดี		
- นามเทพบุตร	เชณกาล	(ไม่ปรากฏ)
- นามพระเจ้า จักรพรรดิ	(ไม่ปรากฏ)	สังขะ
- นามพระโอรส องค์ใหญ่	อชิตกุมาร (ขุนพลแก้ว)	(ไม่ปรากฏ)

จากตารางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เหตุการณ์สำคัญที่บันทึกหลังสิ้นศาสนา พระพุทธเจ้าโคตมในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับ**พระไตรปิฎก** จักรกวัตติสูตรและ**คัมภีร์พระอนาคตวงศ์** ดังนี้

๑. เมื่ออายุศาสนาพระพุทธเจ้าโคตมครบ ๕,๐๐๐ ปี ผู้คนจะไม่ละอายและเกรงกลัวต่อบาป มนุษย์จะมีอายุชั้ย ๑๐ ปี และจะเกิดการฆ่าฟันกันด้วยอาวุธ คือ สัตถันตรกัลป์เป็นเวลา ๗ วัน

๒. ปัจจัยที่ทำให้อายุชั้ยของมนุษย์เพิ่มขึ้น คือ ผู้คนที่รอดจากสัตถันตรกัลป์ จะพากันประพฤติกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการจึงทำให้อายุชั้ยของลูกหลานพวกเขาเหล่านั้นเพิ่มขึ้นจนไปถึงอสงไขยปี แต่**พระไตรปิฎก** จักรกวัตติสูตรว่า มนุษย์จะมีอายุเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึง ๘๐,๐๐๐ ปี อีกทั้งไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสยังให้รายละเอียดของชื่อเมืองระหว่างที่อายุชั้ยของมนุษย์เพิ่มขึ้นด้วยว่า เมื่อมนุษย์มีอายุชั้ย ๑๐๐,๐๐๐ ปี เมืองพาราณสีเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองมัตทุม เมื่อมนุษย์มีอายุอสงไขยปี เมืองมัตทุมเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑาร

๓. มนุษย์ผู้มีอายุชั้ยอสงไขยปีเกิดความประมาทในธรรมอายุชั้ยจึงถอยลงมาเหลือ ๘๐,๐๐๐ ปี เมืองพาราณสีเปลี่ยนชื่อเป็นเกตุมดี แต่**ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติ** กรุงปารีสว่า เมืองมณฑารเปลี่ยนชื่อเป็น เกตุมดี^๔

๔. การอุบัติของพระเจ้าจักรพรรดิราช เนื้อหาส่วนใหญ่มีความใกล้เคียงกัน แต่ต่างกันที่รายละเอียด คือ **ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส**ว่า เขตนกกาลเทพบุตร (พระอนาคตวงศ์ว่า มหานพวกาลเทพบุตร และไม่ปรากฏชื่อในจักรกวัตติสูตร) จะจุติจากสวรรค์ลงมาเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช (ซึ่ง**ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส** ไม่ได้กล่าวถึงพระนาม แต่จักรกวัตติสูตรว่า สังขะ และพระอนาคตวงศ์ว่า สังขจักร์) พระเจ้าจักรพรรดิราชนี้จะมีพระโอรสองค์ใหญ่นามว่า อชิตกุมาร (ไม่ปรากฏในจักรกวัตติ-สูตร) ซึ่งจะเป็นขุนพลแก้ว (ปรีนายกรัตนะ) หนึ่งในของคู่บุญของพระเจ้าจักรพรรดิราช

---

^๔ การเปลี่ยนชื่อจากมณฑารเป็นเมืองเกตุมดีไม่ได้แตกต่างไปจากพระไตรปิฎกและพระอนาคตวงศ์เพราะเมืองเหล่านี้ (มัตทุม-มณฑาร) ล้วนเคยเป็นเมืองพาราณสีมาก่อนนั่นเอง

ตารางที่ ๒ ยุคพระศรีอารียเมตไตรย

เนื้อหา	ไตรภูมิฉบับ หอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส	พระอนาคตวงศ์	อมตธรรมา ฎีกาอนาคตวงศ์
๑. พระศรีอารีย- เมตไตรย	พระศรีอารียโมตริ	พระศรีอารีย- เมตไตรย	พระศรีอารีย- เมตไตรย
นามพุทธบิดา	สุภพราหมณ์	สุพรมหา	สุพรม พราหมณ์
นามพระโอรส	พราหมณ์ วัฑกุมาร	พราหมณ์ วัฑนกุมาร	(ไม่ปรากฏ)
เวลาครองเพศ ชราวาส	๘,๐๐๐ ปี	๘,๐๐๐ ปี ^๔	(ไม่ปรากฏ)
พาหนะ มหาภิเนษกรรมณี	ปราสาท	ปราสาท	(ไม่ปรากฏ)
นามอัครสาวก	โลกภเถระ	อโสกและ พรมเทพ	อโสกและ พรมเทพ
ระยะเวลากระทำเพียร	๗ วัน	๗ วัน	(ไม่ปรากฏ)
ไม้ที่ตรัสรู้	กาคะทิง	กาคะทิง	กาคะทิง
พระชนมายุ	๘๐,๐๐๐ ปี	(ไม่ปรากฏ)	๘๐,๐๐๐ ปี
อายุพระศาสนา	๑๘๐,๐๐๐ ปี	(ไม่ปรากฏ)	๑๘๐,๐๐๐ ปี

^๔ ต้นฉบับที่บำเพ็ญ ระวิน ปริวรรต เป็น ๘๐,๐๐๐ ปี แต่ในฉบับของประภาส สุระเสน ปริวรรต เป็น ๘,๐๐๐ ปี (ประภาส สุระเสน (ปริวรรต), ๒๕๕๐: ๘๑) ดังนั้นจำนวนตัวเลขนี้ผู้ศึกษา จะใช้ฉบับของประภาส สุระเสน

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

เนื้อหา	ไตรภูมิฉบับ หอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส	พระอนาคตวงศ์	อมตสธารา ฎีกาอนาคตวงศ์
๒. ดอกบัวรองรับ พระบาทยาม พระพุทธเจ้าเสด็จ	เมื่อพระศรีอารีย- เมตไตรยจะเสด็จ ไปที่ใดจะมีดอกบัว ขนาดใหญ่ผุดขึ้น จากแผ่นดินมา รองรับฝ่าพระบาท ทุกอย่างก้าว	เมื่อพระศรีอารีย- เมตไตรยจะเสด็จ ไปที่ใดจะมีดอกบัว ขนาดใหญ่ผุดขึ้น จากแผ่นดินมา รองรับฝ่าพระบาท ทุกอย่างก้าว	เมื่อพระศรีอารีย- เมตไตรยจะเสด็จ ไปที่ใดจะมีดอกบัว ขนาดใหญ่ผุดขึ้น จากแผ่นดินมา รองรับฝ่าพระ- บาททุกอย่างก้าว
๓. ความพิเศษของ ดอกกาทะทิง	ดอกกาทะทิงจะ บานตั้งแต่วัน ที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้จนถึง วันที่พระองค์ ปรินิพพาน	(ไม่ปรากฏ)	ดอกกาทะทิงจะ บานตั้งแต่วัน ที่พระพุทธเจ้า ตรัสรู้จนถึง วันที่พระองค์ ปรินิพพาน
๔. มณฑปพิเศษ	ยามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจะ เสด็จไปที่ใดจะ มีมณฑปแก้วซึ่ง เหล่าเทวดาครุฑ นาคราชเนรมิต ถวายเพื่อเป็น พาหนะ	(ไม่ปรากฏ)	ยามพระพุทธเจ้า จะเสด็จไปที่ ใด จะมีมณฑป แก้วผุดขึ้นจาก แผ่นดินเพื่อเป็น พาหนะ

ตารางที่ ๒ (ต่อ)

เนื้อหา	ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติ กรุงปารีส	คัมภีร์พระสาวกนิพพาน ^{๑๐}
<p>๕. บุญกรรม ระหว่างพระศรี อาริยมตไตรยกับ พระมหากัสสป</p>	<p>ยามเมื่อพระพุทธเจ้าจะเสด็จ ปรินิพพาน พระองค์จะเสด็จ ไปนำศพระมหากัสสปเถระ ในศาสนาพระพุทธเจ้าโคดม มาปลงศพในผ้าพระหัตถ์ของ พระองค์</p>	<p>ในอนาคตข้างหน้า พระศรี- อาริยมตไตรยจะเสด็จมา พร้อมกับเหล่าบรรดาภิกษุ สาวก พระองค์จะมานำร่าง ของพระมหากัสสปเถระ และทรงกล่าวว่า “สังขาร นี่คือพี่ชายของอาตมา” พร้อมทั้งกล่าวยกย่อง ความเป็นเลิศของพระมหา- กัสสปเถระในด้านถือ ธุดงค์วัตร ๑๓ ประการ อย่างเคร่งครัดตลอดชีวิต หลังจากนั้นจึงบังเกิดเปลว- ไฟเผาศพของพระมหา- กัสสปสิ้นไป</p>

จากตารางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เนื้อหาเรื่องพระศรีอาริยมตไตรยในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับคัมภีร์อนาคตวงศ์ คัมภีร์อมตรสถารา ฎีกาอนาคตวงศ์และคัมภีร์พระสาวกนิพพาน ดังนี้

๑. เรื่องพระศรีอาริยมตไตรยในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับ คัมภีร์อนาคตวงศ์และคัมภีร์อมตรสถารา ฎีกาอนาคตวงศ์ เช่น พระนามของพระพุทธเจ้า (อาริยมตริ-อาริยมตไตรย) พระนามพุทธบิดา (สุพรหมา-สุพรหม

^{๑๐} เนื่องจากคัมภีร์อนาคตวงศ์ไม่ปรากฏเนื้อหาเรื่องพระมหากัสสปะ ผู้ศึกษาจึงนำเรื่องพระมหากัสสปเถระนิพพานมาจากคัมภีร์พระสาวกนิพพาน

พราหมณ์) ไม้ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ (กาคะทิง) แต่ต่างกันในระยะเหยียดปลีกย่อย เช่น ระยะเวลาคครองเพศธรรมาวาส ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสว่า ๘,๐๐๐ ปี แต่ไม่ปรากฏใน**คัมภีร์อมตรสถารา** หรือนามของอัครสาวก ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสกล่าวถึง โลกภคระองค์เดียว แต่**คัมภีร์อนาคตวงศ์**และ**คัมภีร์อมตรสถารา** ว่า อโสกและพรมเทพเถระ

๒. เรื่องดอกบัวพิเศษที่เกิดขึ้นเมื่อพระพุทธเจ้าจะเสด็จในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับ**คัมภีร์อนาคตวงศ์**และ**คัมภีร์อมตรสถารา** ฎีกาอนาคตวงศ์ คือ เมื่อพระพุทธเจ้าจะเสด็จพระราชดำเนินไปที่ใดจะมีดอกบัวใหญ่ผุดขึ้นจากแผ่นดินมารองรับฝ่าพระบาท

๓. เรื่องความพิเศษของดอกกาคะทิงในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับ**คัมภีร์อมตรสถารา** ฎีกาอนาคตวงศ์ คือ ดอกกาคะทิงจะบานตั้งแต่วันที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้จนถึงวันที่จะปรินิพพาน ดอกกาคะทิงก็จะหล่นลงไปตกยังเชิงตะกอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพาน

๔. เรื่องมณฑปพิเศษในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับ**คัมภีร์อมตรสถารา** ฎีกาอนาคตวงศ์ คือ เมื่อพระพุทธเจ้าจะเสด็จไปที่ใด พระองค์จะทรงมณฑปแก้วเป็นพาหนะ แต่ต่างกันที่รายละเอียดคือ ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสว่า มณฑปแก้วนี้เกิดจากเหล่าเทวดา ครุฑ และนาคเนรมิตถวาย แต่**คัมภีร์อมตรสถารา**ว่า มณฑปแก้วนี้ผุดขึ้นจากแผ่นดิน

๕. เรื่องบุพกรรมระหว่างพระศรีอาริยมุตโตรัยกับพระมหากัสสปเถระในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับ**คัมภีร์พระสาวกนิพพาน** คือ พระศรีอาริยมุตโตรัยจะเสด็จมานำร่างของพระมหากัสสปเถระสมัยศาสนาพระพุทธเจ้าโคตมเพื่อปลงสังขาร แต่ใน**คัมภีร์พระสาวกนิพพาน**ให้รายละเอียดของบุพกรรม คือ พระมหากัสสปเคยเป็นเชษฐาของพระองค์ อีกทั้งพระศรีอาริยมุตโตรัยยังทรงปรารถนาถึงคุณงามความดีของพระมหากัสสปเถระในเรื่องความเป็นเลิศในด้านการถืออุตุดคัวัตร ๑๓ ประการ^{๑๑}ด้วย

บทสรุป

เหตุการณ์สัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยเมตไตรยในไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสมีเนื้อหาร่วมกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก **คัมภีร์พระอนาคตวงศ์**และ**คัมภีร์พระสาวกนิพพาน**อย่างชัดเจน ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสจึงถือเป็นหลักฐานสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เห็นว่า ในสมัยอยุธยายังคงปรากฏความเชื่อเรื่องสัตถันตรกัลป์และยุคพระศรีอาริยเมตไตรยอันเป็นเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการสิ้นยุคพระศาสนาของพระพุทธเจ้าโคตมพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันซึ่งตรงกับหลัก ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (การเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ตับไป) อันเป็นแนวคิดหลักทางพระพุทธศาสนา ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีสจึงถือเป็นกุญแจสำคัญทางวรรณกรรมไทยที่ทำให้เข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสัตถันตรกัลป์และแสดงให้เห็นถึงอนาคต คือ ยุคพระศรีอาริยเมตไตรยในสมัยอยุธยาโดยเฉพาะยุคของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

---

^{๑๑} คือ ๑. ถือใช้แต่ผ้าบังสุกุล ๒. ใช้ผ้าเพียงสามผืน ๓. เทียวบิณฑบาตเป็นประจำ ๔. บิณฑบาตตามลำดับบ้าน ๕. ฉันทมือเดียว ๖. ฉันทเฉพาะในบาตร ๗. ลงมือฉันทแล้วไม่ยอมรับเพิ่ม ๘. ถืออยู่ป่า ๙. อยู่โคนไม้ ๑๐. อยู่กลางแจ้ง ๑๑. อยู่ป่าช้า ๑๒. อยู่ในที่แล้วแต่เขาจัดให้ ๑๓. ถือนั่งอย่างเดียวไม่นอน (พระพรหมคุณาภรณ์, ๒๕๕๑: ๑๕๔)

บรรณานุกรม

กรมศิลปากร. **ประชุมจารึกภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: คุรุสภา
พระสุเมรุ. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชประสิทธิ์คุณ
ณ สุสานวัดราชธานี จ.สุโขทัย), ๒๕๑๕.

_____. **ไตรภูมิโลกวิจรณยกถา ฉบับที่ ๒ (ไตรภูมิฉบับหลวง) เล่ม ๒**.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๐.

_____. **ไตรภูมิภคหรือไตรภูมิพระร่วง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: คุรุสภา, ๒๕๓๕.

_____. **ไตรภูมิเอกสารจากหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร,
๒๕๕๔.

คณะสงฆ์แห่งประเทศไทย. **พระสาวกนิพพาน**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. (พิมพ์โดยเสด็จ
พระราชกุศลในงานพระเมรุพระศพ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ-
ปริณายก (จวน อุฏฐายี) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๑๗ มิถุนายน
พุทธศักราช ๒๕๑๕), ๒๕๑๕.

บำเพ็ญ ระวิน. **ประชุมพงศาวดารฉบับราชฎี ภาค ๓ พระอนาคตวงศ์**. กรุงเทพฯ:
อัมรินทร์วิชาการ, ๒๕๔๒.

ประภาส สุระเสน (ปริวรรต). **พระคัมภีร์อนาคตวงศ์**. กรุงเทพฯ: สุรวัฒน์.
(พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพ
วัชรธรรมาภรณ์ สุรพงศ์ ฐานวโร เจ้าอาวาสวัดตรีทศเทพ ณ เมรุหลวง
พลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๖ มี.ค. ๒๕๔๐), ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗.
กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภัทรพล แสงเงิน. **ไตรภูมิฉบับหอสมุดแห่งชาติกรุงปารีส: การศึกษาเชิง
วิเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีไทย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๗.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **พระบาลีสถิตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
เล่ม ๑๐**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๙.